

A HELYTÖRTÉNET MŰVELÉSÉNEK JELENTŐSÉGE ÉS FELADATAI

Írta: SZÁNTÓ IMRE

Az őszirózsás forradalom, a pártalapítás és a Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára nemcsak az országos történetírás készült fel az üggyhöz méltóan. A nagy történelmi monográfiák, dokumentumgyűjtemények, a népszerű és irodalmi igényű leírások mellett ezen az évfordulón olyan széles körű helytörténeti kutatások folynak e korszak emlékeinek feltárására, mint soha korábban. Veterán munkásmozgalmi harcosok, tanárok, könyvtárosok, egyszerű pártmunkások, egyetemista, főiskolás és középiskolás diákok, kis úttörők járnak fáradhatatlanul egy-egy megtalált nyomon, hogy a lehető legtöbbet tudják meg városuk, falujuk, intézményük ötven év előtti hőseiről, eseményeiről. A mostanáig elért tudományos eredményeket jelentősen egészíti ki az ötvenéves évfordulóra feltárt sok helytörténeti dokumentum.

A közvélemény egyre nagyobb érdeklődést tanúsít nemcsak a történeti múlt iránt általában, hanem a szülőföld, a lakóhely, a munkaterület egykori élete iránt is. Egyre szélesebb tömegek kíváncsiak arra, hogy egy-egy városban, faluban hogyan éltek elődeink, s miképpen zajlott le az a folyamat, amely végül is elvezetett a felszabaduláshoz. A hazai föld titkait kutatók jobban megértik mai törekvéseinket is. Saját kutatásaikból rájönnek arra, hogy mai építőmunkánkkal azokat az eszményeket valósítjuk meg, amelyeket egy ezredév történelme készített elő, és érlelt megvalósítható tervvé. A helytörténeti kutatásoknak kétségkívül annak felismeréséhez kell elvezetniük bennünket, hogy egyéni életviszonyainkat a múlt harcai és szorgos alkotómunkája határozza meg, másrészt, hogy lakóhelyünk arculata a jövőben a mi törekvéseinktől és erőfeszítéseinktől függ.

A helytörténeti munkák a helyi társadalmi közösségek monográfiái, amelyeknek középpontjában mindenekelőtt a néptömegek szerepének ábrázolása, a munkásosztály és a parasztság forradalmi osztályharcához, munkájához, mindennapi életéhez kapcsolódó hagyományok állanak. A helytörténeti kutatások nagyon jelentős vonása tehát, hogy fel akarja tárni az emberek aktív tevékenységét, építőmunkáját, harcát a gazdasági, a társadalmi és a kulturális továbbhaladásért. A helytörténet tematikailag rendkívül kitérő, feladata megsokszorozódott. E kategóriába nemcsak egy-egy település (város, falu) történelmi monográfiája tartozik. Önkéntelenül is ide értjük például egy-egy üzem, iparág, intézmény, szervezet történetét is. De ide tartozónak érezzük a nagyobb földrajzi-igazgatási egységek, kisebb-nagyobb tájak, több községből összetevődő körzetek, történelmi birtok-komplexumok, járások, megyék történetét is.

Semmiképp nem helyes úgy gondolkodni a „helytörténet”-ről, mint a történettudomány valamiféle különleges ágazatáról, afféle másodlagos, harmadlagos jelentőségű „melléktudomány”-ról, amely — a helyi vidéki kutatók számára engedélyezettvé és ajánlatván — afféle nevetlen, serdületlen „mostohagyerekként” létezhet (ha akar) az igazi, a „nagy”, az országos problémákkal foglalkozó történettudomány

ányrékában. Azt hiszem, helyesebb, ha úgy fogjuk fel a kérdést, hogy a helytörténeti munka a történettudomány specializálódásának, a részletekben való elmélyedésének egyik — és pedig igen fontos, elengedhetetlen — útja. Ugyanazokkal a problémákkal foglalkozik és — alapjában — ugyanazzal a módszerrel dolgozik, mint az „országos” történelem. A különbség csak annyi, hogy a „helytörténész” ezeket a problémákat egy-egy kiválasztott, földrajzilag-igazgatásilag körülhatárolt területen vizsgálja.

Széles körben megérett a felismerés, hogy történettudományunk elérkezett arra a pontra, amikor a magyar történelem részletfolyamataiba való elmélyedés a tudomány továbbfejlesztésének elemi feltételévé vált. Elmélyedni a részletekbe persze nemcsak „helytörténeti módszerrel” lehet; legalább ugyanekkora jelentősége és jogosultsága van annak, hogy egyes kutatók egy-egy korszakra vagy jelenségsoporra összpontosítsák figyelmüket. Azt azonban még ma is, s bizonyára még jó ideig hangsúlyozni kell, hogy a „helytörténet”, azaz a magyar gazdasági, társadalmi, politikai és művelődési viszonyoknak, a termelési, az osztályviszonyok és a felépítmény fejlődésének országrészenként, kisebb-nagyobb területi egységeként, sőt településenként való történeti vizsgálata, tehát a területi specializálódás legalább olyan fontos és sürgős, mint a korszakok és jelenségsoportok szerinti specializálódás. A helytörténet előnye az országos történettel szemben főképpen abban jelölhető meg, hogy a helytörténet egy kis terület anyagából könnyebben és sokoldalúbban, színesebben rekonstruálhatja az élet egészét.

A történettudomány minden ágában (gazdaság-, társadalom-, kultúrtörténet stb.) jelentős számban vannak olyan feladatok, amelyek a helyi tényanyag ismerete nélkül nem oldhatók meg. A helytörténet az országos történet megírásához nélkülözhetetlen, ha fel akarjuk számolni annak illusztratív jellegét. Csak akkor állapíthatjuk meg a tényleges helyzetet, ha a táji fejlődés különböző vonásait összehasonlítjuk és egybevetjük. Eddig jóformán csak a történeti felszint ismertük (pl. a nagybirtok termelését, vagy hogy miként reagált a nagy szellemi áramlatokra az ország elitrétege). De nem ismertük kellőképpen a jobbágyság termelését, vagy hogy miként hatottak a mélyben az egyes eszmei áramlatok. A magyar történetírás most már elérkezett oda, hogy a felszíni jelenségek mellett a mélybe vesse tekintetét. Csak akkor tudjuk a magyar fejlődés egészét megrajzolni, ha az élet minden vonatkozásában feltárjuk az adatokat. Elsősorban a helytörténeti kutatások világíthatják meg a kisemberek életét. Ha ebből a szempontból vizsgáljuk az elmúlt időszak helytörténetírását, számos értékes munkát említhetnénk. Ámde helytörténetírásunk általában még mindig politikai történeti beállítottságú, a gazdasági, társadalmi vonatkozásokat nem a saját területéről veszi, hanem az országos történetírás eredményeit bontja le az egyes városok, falvak horizontjára. Pedig éppen a fordított módszer a helyes: vagyis a helyi adatok alapján kell megrajzolni az országos fejlődést.

Mit vár az országos történetírás a helytörténetírástól? A továbbiakban néhány olyan konkrét kérdést szeretnék felvetni, — a teljesség igénye nélkül —, amelynek megvilágításában történetírásunk adós, s amelyet a helytörténetírásnak kell megoldania.

Ilyen mindenekelőtt a földrajzi környezet alakulása, a vad tájnak kultúrtájává változtatása; a folyók megszabólagása, a mocsarak lecsapolása, az erdőknek művelés alá irtása stb. De akkor is hiányosnak tűnnek múltunk alapjai, amikor a társadalom biológiai életéről, demográfiai viszonyairól van szó. A Mátyás-kori 4 milliós és a II. József-kori 8 milliós népességszámok közti viszonylagos lélekszám-alakulás megismeréséhez alapul vett 1715—20-as adatok értékelése körül ma is folyik a vita. A török-kori pusztulás méreteiről sok regionális adat országos egyeztetése mellett hiányoznak az időmetszetenkénti népsűrűségi kimutatások. Megbízható demográfiai összkép és fejlődésvonal nélkül olyan alapvető kérdésekre sem tudunk válaszolni,

mint pl. a termelőerők fejlettségéhez viszonyított munkaerőbőség vagy munkaerőhiány. A demográfiához kapcsolódik a néptáplálkozás és népegészségügy problematikája is.

Alig tudunk valamit arról, hogyan gazdálkodott a falvak népessége. Mik voltak egyes tájakon a fő termékek, milyenek voltak a termésátlagok, mit termeltek piacra? Milyen volt a kisparaszti állattartás? Milyen technikával dolgoztak a falusi iparosok? Ugyanígy további vizsgálódást igényelnek a társadalom felépítésének és életének olyan kérdései, mint a munkamegosztás, a munkaszervezet, a differenciálódás, a falusi, városi önkormányzat, közigazgatás, a közösségi és egyéni élet jellegzetességei stb. Ismeretes, hogy a falusi lakosság világszemlélete a múltban évszázadokra visszamaradt. Mégis kevés kutató vizsgálta, hogy a falusi népoktatás mennyire befolyásolta a parasztnak gondolkodását. Vagy hogy az egyház mennyiben hatott a szószékről a falusi lakosság gondolkodására és erkölcsére. Mindezekre vonatkozóan rendkívül gazdag és sokoldalú anyagot tartalmaznak az egyházlátogatási jegyzőkönyvek (*canonica visitatio*). Annak a megvizsgálása is igen nagy haszonnal járna, hogy a nagy szellemi áramlatok hogyan és milyen közegeken át jutottak el a faluba. Hogyan gondolkodtak a parasztnak saját koruk nagy kérdéseiről? Mi volt a fogalmuk hazáról; nemzetről?

A magyar történetírás legsúlyosabb adósságai közé tartozik a város- és ipártörténet. A mostanában megjelent városmonográfiák többsége — tisztelet a kivételnek — túlságosan szűk szempontokat szolgál, s csak kivételesen akad közöttük olyan, amely a városjelenségekhez átfogó szemlélettel közeledik, és nem csupán művészettörténeti vagy idegenforgalmi érdekességet lát benne, hanem igyekszik megvilágítani a sokrétű városélet egyéb oldalait is. A város múltja épp úgy alkotó része létének, épp úgy tényezője fejlődésének, mint épületei vagy intézményei. A városkultúra munkája sokféle kutatást kíván meg, amit egyetlen szakember nem tud ellátni. Csak a különböző területeken működő szakemberek feladatvállalása és teljesített munkája hozhatja felszínre azt a tudományos anyagot, amely a város teljes megismeréséhez és egy sokszínű, de mégis egységes kép kialakulásához szükséges. Történészek és technikusok, geográfusok és etnográfusok mellett szerep vár mindazokra, akik akár a szociográfia, akár a művészettörténet, az irodalomtörténet, a néprajz vagy a tudomány más területein hajlamosak valamilyen feladatvállalására. Nem hiányozhatnak azok sem, akik a gazdasági vagy egészségügyi viszonyok kutatásában, a statisztikában vagy a városépítészeten, a közművek vagy a közüzemek kérdéseiben rendelkeznek szaktudással. A városkultúra egészét minden érdekli, ami a város életét érintette és érinti.

A helytörténeti kutatók megtisztelő feladata a pártveteránok és öreg munkások szóbeli közléseinek feljegyzése. A pártveteránok, öreg munkások, parasztnak visszaemlékezéseinek igen nagy politikai, tudományos és nevelő értéke van. Harcaiknak, győzelmeiknek és vereségeiknek, gazdag tapasztalataiknak ismerete és tanulsága nem kis mértékben segíthet bennünket a szocializmus felépítéséért folytatott munkában. Éppen ezért a helytörténeti kutatás sem nélkülözheti ezt az elsőrangú, szinte kimeríthetetlen forrásanyagot. Ha ugyanis elmulasztjuk, hogy harcaikat és eredményeiket most rögzítsük, sok minden veszendőbe megy, ami később pótolhatatlan veszteségnek számít.

Felszabadulásunk óta folyik hazánkban a munkásmozgalmi történeti visszaemlékezések gyűjtése, de központi irányítás hiányában nem kielégítő eredménnyel. 1963-ban kezdte meg működését az MSZMP Központi Bizottsága mellett működő Párttörténeti Intézetben a visszaemlékezéseket gyűjtő csoport, mely hivatott a párt történetére vonatkozó visszaemlékezések központi kezelésére, őrzésére. Számos más

intézmény is gyűjt és gyűjtött visszaemlékezéseket, de szétszórt voltuk miatt nem segíthették országos méretekben a kutató munkát. Múzeumaink és a hozzájuk csatlakozó társadalmi gyűjtőcsoportok számára irányelvként kell megállapítanunk, hogy munkájuk és az országos méretű kutatómunka sikere érdekében ezirányú tevékenységüket összhangba kell hoznunk a Párttörténeti Intézet visszaemlékezést gyűjtő csoportjával.

A magyar munkásmozgalom átfogó történetét feldolgozni a vidék története nélkül, a budapesti munkásmozgalom vidéki hatásának megmutatása nélkül nem lehetséges. Csak a helytörténet, a helyi párttörténet részletes és alapos feltárása szolgáltat megfelelő alapot és anyagot a MDP, ill. MSzMP történetének az eddigénél sokkal szélesebb méretekben való feldolgozásához.

A helyi munkásmozgalom történetének feldolgozásánál nem mellőzhető a munkásosztály kialakulásának, létrejöttének kérdése. Kísérjük nyomon, hogy a kapitalizmus fejlődése idején tódultak az iparba faluról és városról egyaránt, hogyan özönlöttek a paraszti tömegek az ipari proletariátus soraiba. Foglalkoznunk kell a munkásság helyzetének feltárásával, munkaviszonyaival (munkabér, munkaidő stb.), szociális és kulturális helyzetével. A munkásosztály helyzetével kapcsolatban még igen sok „fehér folt” vár felkutatásra. Alig tudunk valamit a bérezésről, márpedig éppen a helytörténeti kutatások eredményei alapján lehetne valamirevaló bérstatisztikát összeállítani. Nem tudunk választ adni olyan kérdésekre sem, hogy milyen munkaidővel dolgozott a magyar ipari munkásság 1867-től kezdve, vagy hogy mekkora volt a gyermekmunkások száma a magyar gyáriparban a kapitalizmus kialakulásától kezdve.

Nyomon kell kísérni a szocialista, illetőleg marxista tanítások elterjedését egy városban vagy községben. Ezzel párhuzamosan természetesen azokkal a személyekkel is foglalkoznunk kell, akik a szocializmus első agitátorai, a helyi munkásmozgalom első szervezői voltak. A bérharcok, sztrájkok vizsgálatánál helyes a munkásság helyzetéből kiindulni, majd kimutatni a sztrájk okát, jellegét (gazdasági vagy politikai követelésekért folyt-e). Meg kell határozni a sztrájk által elért eredményeket, illetőleg kudarc esetén ennek okait. A munkásság gazdasági küzdelme mellett nem hanyagolható el a politikai mozgalom sem (hatóság elleni megmozdulások, a népeellenes törvényekkel szemben megnyilvánuló ellenállás, választójogi tüntetések stb.). Nem érdektelen a mozgalomban résztvevő munkásság szakmai, egyes helyeken nemzetiségi összetételének vizsgálata sem. A kutató feladata a helyi munkásmozgalom és az országos munkásmozgalom közötti kapcsolat megmutatása is, a szociáldemokrata és a kommunista párt helyi tevékenységének feltárása.

A parasztság forradalmi harcának, a földmunkás mozgalomnak megírásánál sok esetben ki lehet mutatni, hogy ezek a mozgalmak a munkásmozgalom szerves részei voltak. A munkás-paraszt szövetség haladó hagyományainak ápolása sürgetően írja elő annak megvizsgálását, milyen szervezeti és ideológiai hatása volt a munkásmozgalomnak a parasztságra. Fontos és megítélt feladat a XIX. század végi és a XX. század eleji paraszt mozgalmak feldolgozása (Szántó-Kovács-tól a Várkonyi-féle mozgalmakon keresztül az ellenforradalmi korszak alatti parasztmozgalmakig). Különösen nagy gondot kell fordítanunk a falu, város történetére a Tanácsköztársaság idején. A Tanácsköztársaság történetével kapcsolatos helytörténeti kutatások elsőrendű feladatai közé tartozik, hogy gondosan feltárjuk, hol és milyen körülmények között alakultak meg a KMP szervezetei, milyen agitációs tevékenységet fejtett ki a KMP vidéken, továbbá a kommunista agitáció és az orosz példa hatására milyen balratolódás következett be a szociáldemokrata munkásságon belül.

A Tanácsköztársaság időszakában tanulmányozni kell az egyesült párt tevé-

kenységét, a munkástanács és a helyi pártszervezet közti kapcsolatot. Főleg a helyi pártsajtó feldolgozása révén megtudhatjuk, milyen ideológiai, eszmei hatások érvényesültek a pártszervezetek, illetve a helyi hatalmi szervek munkájában. A Tanácsköztársaság kikiáltása után a hatalmat közép-, és alsófokon a munkás-, katona- és földműves szegények helyi tanácsai gyakorolták; az eddig rendelkezésre álló adatok csak kevés helyen részletezik az osztályösszetétel szempontjából az áprilisi választások során létrejött fiatal tanácsokat.

Falun a fő problémát a földkérdés jelentette. A várt földosztás elmaradt, gazdasági okokból állami, mezőgazdasági nagyüzemi termelésre helyezett súlyt a tanácskormány. A mezőgazdasággal kapcsolatban felmerül a szocializált üzemek vezetésének és ellenőrzésének kérdése. A falusi gazdaságpolitikával kapcsolatban rendkívül fontos feladat, hogy helyi viszonylatban megvizsgáljuk, osztottak-e szét földet a nincstelenek között. A földkérdéssel függ össze a házhely-akció: minden megyében megindult a szervezőmunka egy tömegméretű házhely-akció lebonyolítására. Ezenkívül arra is figyelmet kell fordítanunk, hogy milyen volt falunkban, városunkban a Tanácsköztársaság szociális és kulturális politikája.

Mindezek alapján rendkívül fontosnak tartjuk a helyi történelem, és ezen belül a helyi párttörténet megírását. A két fő szempont ezen a téren: egyrészt kutatni és feltárni a munkás-paraszt szövetség objektív alapját, a közös történelmi érdekeket és a közös történelmi célkitűzéseket; az elnyomás időszakában a kizsákmányoló osztályok ellen és a felszabadulásért folytatott közös harcot. A szocializmus építésének időszakában pedig azt, hogy a legutóbbi két és fél évtized folyamán miként valósult meg a munkásosztály vezetésével társadalmunk két alapvető, nemzETFenn-tartó dolgozó osztályának, a munkásosztálynak és a parasztságnak tartós, szilárd szövetsége. Meg kell mutatni a kommunista párt vezető, szervező, irányító szerepét a munkás-paraszt szövetség létrehozása és megerősítése során, tehát azt a szubjektív tényezőt, amely döntő szerepet játszott és játszik a munkás-paraszt szövetség kialakításában és megszilárdításában.

Az üzemek kialakulása, fejlődése gyökeres fordulatot teremtett az ország gazdasági szerkezetében. Az immár évszázados történetűvé terebélyesedett gyárparban nemzeti történelmünk meghatározó tényezőjét látjuk. Az üzemek élén erősödött meg a burzsoázia, de az üzemek története egyben a munkásosztály harcainak a története is. Nem véletlen, hogy az üzemtörténet iránti érdeklődés világszerte igen nagyfokú. Az üzemtörténet ma már világszerte élő, fontos ága a történettudománynak. Az üzemtörténet olyan komplex műfajt jelent, melyben egységben szerepel a technika- és gazdaságtörténet, a munkásmozgalomtörténet és a társadalomtörténeti elemzés. S éppen ennek az összetett műfajnak a különleges bonyolultsága teszi indokolttá, hogy ne csak egyesek, hanem valóságos alkotói kollektívák — történészek és szociológusok, műszakiak, közgazdászok és munkások — vegyenek részt a gyárak történetének feltárásában. A Magyar Történelmi Társulat azért hívta életre üzemtörténeti szekcióját, hogy ezt a kezdeményezést felkarolja, segítse és összefogja az üzemtörténettel foglalkozókat.

Egy-egy üzem története, akár részekre bontjuk, akár egymással összefüggő tézisekben, szintetikus módon kezeljük, mindenképpen teljes, dialektikus feltárást kíván. Az üzemek életét tanulmányozóknak nemcsak a múlt aktáival kell bajlódniuk, hanem foglalkozniuk kell magával az élő anyaggal, az élő, cselekvő személyekkel is. Mindezekhez az szükséges, hogy a kutatók rendelkezzenek azzal a szakmai tudással, amelynek birtokában otthonosan fordulhatnak az üzemek külső és belső élete felé, s magukhoz az üzemeket vezető szakemberekhez, az üzemekben dolgozó, a szakmai képzettség különböző színvonalán álló dolgozókhöz, technikusokhoz. Így lesz a tör-

ténetíró nemcsak a múlt rekonstruálásának mestere, hanem a holnap történetének, termelésének, alakulásának tervezője is. Kritikusa a régmúltnak, bírálója a közelmúltnak, figyelője a jelennek és jószándékú tanácsadója a jövő, a holnap terveinek.

Az üzemtörténeti munkáknak abból a szempontból is nagy jelentősége van, hogy — tapasztalat szerint — az üzemtörténetek a legalkalmasabb eszközök az üzem, gyár, telep munkásságának megmozgatására, a munkásmozgalom története iránt való érdeklődésük felkeltésére. Az üzemek múltjának feltárása, az egymást váltó munkásgenerációk életének, a gyár fejlődésének, termelési és műszaki színvonalának bemutatása közvetlen szerepet tölt be az üzemi kollektíva kovácslásában, az üzemi büszkeség és öntudat kialakításában és fejlesztésében. A visszapillantás a munkában, az alkotásban gazdag évtizedekre erőt, önbizalmat ad, mert az emberi erőfeszítés értelme, eredménye testesül meg a több évtizedes változásokban.

Összegezve: a helytörténet nem leszűkíti, hanem kiszélesíti a történeti kutatást, megsokszorozza, gazdagítja a történelmi ismereteket, szilárd alapot biztosít a dolgozó tömegek történelmi műveltségének, materialista történet szemléletének és hazaszereztetésének kialakításához. Ezért a helytörténetnek megvan a maga sajátos tudományos, nevelési, képzési értéke: a magyar nép történetét közvetlenül, élményszerűen szólatatja meg és az országos történet összefolyamatát helyileg szinte kitapinthatóvá s érzékelhetővé tudja tenni. Helytörténet és országos történet szerves egységet alkotnak. A helytörténet adja az alapot az országos történet által vizsgált kérdések tanulmányozásához, a helyi vizsgálatok eredményeit pedig az országos történet foglalja egységbe. A helytörténeti kutatások egyik legfontosabb feladatának azt tekintjük, hogy a maga eredményeivel is ellenőrizze és megerősítse, vagy szükség esetén módosítsa az országos történeti folyamat, a nemzeti történet általános képét.

A helytörténetírás fontos szerepet tölthet be a gyakorlati vonatkozású helyi ismeretek feltárásában is. A napirenden levő településtervezés, a község- és városfejlesztési tervek megalapozott kidolgozása nem nélkülözheti az illető település múltjának reális ismeretét. A helytörténetírás által feltárt gazdaság-, társadalom- és kultúrtörténeti ismeretek reálisabb és árnyaltabb párt, tanácsi és termelőszövetkezeti munka végzését teszik lehetővé.

A helytörténeti érdeklődés felkeltése és fejlesztése, a helytörténeti kutatások eredményeinek felhasználása gazdagítja az iskolai történelemoktatást, s ennek jelentősége felmérhetetlen a tanulók hazaszereztetésének, erkölcsi tulajdonságainak alakítása, fejlesztése terén. A helytörténeti kutatások eredményeit azonban nemcsak az iskolai órákon használhatjuk fel az oktató-nevelő munkában, hanem a tanítási órán kívül a szakköri foglalkozásokon és a felnőttek nevelésében, a népművelésben is. A hazát sokoldalúan megismerő és sok emberrel megismertető tevékenységet igyekeznek tervszerűvé tenni a honismereti mozgalom, amely a Hazafias Népfront égisze alatt hazánkban az utóbbi időben jelentősen megerősödött.

A Magyar Történelmi Társulat maga is előtérbe helyezte a helytörténeti munka támogatását és módszertani tisztázását nemcsak országos szinten, hanem vidéki csoportjaiban is. 1967-ben megalakult az Országos Helytörténeti Bizottság, amely azt a célt tűzte maga elé, hogy minél szabadabbá tegye a komplex helytörténeti munka erőit, egyben kialakítsa a megfelelő irányítás formáit, támogassa a helytörténeti munkák minél gazdagabb változatosságú kiadását. A Csongrád megyei Helytörténeti Bizottság azoknak az intézményeknek, állami és társadalmi szervezeteknek és kutatóknak együttműködését igyekszik megteremteni és biztosítani a megye területén, amelyek, illetőleg akik szívükön viselik a helytörténeti kutatás, feldolgozás, tudományos publikációs tevékenység és ismeretterjesztés ügyét. A Bizottság célul tűzte ki, hogy továbbképző és referáló ankétjaival segítséget nyújt a helytörténészek

тörténettudományi műveltségének emeléséhez és a helytörténeti kutatás módszereinek további tisztázásához. A Bizottság feladatának tekinti a megyében folyó helytörténeti kutatások szakmai és módszertani segítése mellett a helyi jellegű kutatások és adatfeltárások számbavételét és a helytörténeti kutatások legérdemesebb termékeinek megfelelő szakmai-lektorálás mellett történő publikáltatását.

Ily módon a helytörténeti kutatás a publikációkon, a sajtón, a népszerűsítő tudományos előadásokon keresztül és az oktató, nevelő-népművelő munkában való felhasználása útján széles tömegek történeti érdeklődését kelti fel és erősíti meg. Az előttünk járó nemzedékek alkotó tevékenységét úgy mutatja meg, hogy annak elemzése közben megvilágosítja a jelenleg élő nemzedék munkáját. Ezzel válik a helytörténet olyan eszközzé, amelynek segítségével az ifjúságot és a felnőtteket is megtanítjuk nyitott szemmel járni saját házukatáján. S ezt az elődeinktől kapott értékes örökséget nekünk kell most még szebbé és még értékesebbé tenni, a szűkebb „patriában” — a szülőföldön — éppúgy, mint a Magyar Népköztársaság egész területén.

ЗНАЧЕНИЕ И ЗАДАЧИ КРАЕВЕДЧЕСКОЙ ИСТОРИИ

И. Санто

Работы по краеведческой истории — это монографии общественных общин местности, в центре которых стоят прежде всего изображение роли народных масс, традиции, связанные с бытом и трудом, с революционной классовой борьбой рабочего класса и крестьянства. В широком кругу созрело признание, что наша историческая наука пришла на ту точку, когда углубление в частные процессы венгерской истории стало элементарным условием дальнейшего развития науки. Углубляться в частности, конечно, можно не только с методом „краеведческой истории”; такое же большое значение имеет то, чтобы отдельные исследователи сосредоточили своё внимание на отдельных эпохах или группах явлений. Но нужно подчёркивать и сегодня и впредь ещё долго, что историческое исследование „краеведческой истории” т. е. венгерских экономических, общественных, политических и культурных условий, производственных и классовых отношений и развития надстройки по частям страны, по маленьким и большим территориальным единицам, даже по посёлкам, следовательно, специализирование по территориям так же важно и неотложно, как по эпохам и группам явлений.

Во всех отраслях исторической науки в значительном количестве есть такие задачи, которые без знания местных данных решить нельзя. До сих пор мы знали только поверхность истории; венгерская историография пришла к тому, чтобы за поверхностью явлений могла вникать в глубь. Мы можем описывать венгерское развитие в целом только тогда, если мы вскрыем данные во всех отношениях жизни. Наша историография вообще всё ещё направлена в сторону политики; экономические, общественные отношения не во всех случаях ставит на передний план.

Чего ждёт историография страны от краеведческой истории? В дальнейшем работа поставит несколько таких вопросов — без потребности полноты, — на которых ответом ещё наша историография в долгу, и который должна дать краеведческая история.

К самым тяжёлым долгам венгерской историографии относится история городов и промышленности. Почётная обязанность исследователей краеведческой истории — записывать устные сообщения ветеранов партии и старых рабочих. Обращаться историю венгерского рабочего движения без истории провинции, без показа влияния будапештского рабочего движения на провинцию невозможно. Только подробное раскрытие местной истории, местной истории партии даст подходящую основу и материал более широкой обработки истории Партии Венгерских Трудящихся (MDP) и Венгерской Рабочей Партии (MSZMP).

Не случайно, что интерес к истории заводов очень силен по всему миру. История заводов означает такой комплектный жанр, в котором вместе выступают история и техника экономики, история рабочего движения и общественно-исторический анализ. Следовательно, краеведческая история не суживает, а расширяет исследование истории, умножает, обогащает значение истории, обеспечивает твёрдую основу для формирования исторической грамотности и патриотизма рабочих масс.

BEDEUTUNG UND AUFGABEN DER PFLEGE DER LOKALGESCHICHTE

von I. Szántó

Lokalgeschichtliche Arbeiten sind Monographien über lokale Gemeinschaften der Gesellschaft, in deren Mittelpunkt vor allem die Darstellung der Rolle der Volksmassen die an den revolutionären Klassenkampf, die Arbeit und das tägliche Leben der Arbeiterklasse und des Bauerntums geknüpften Überlieferungen stehen. In breiten Kreisen ist die Erkenntnis herangereift, dass unsere Geschichtswissenschaft zu einem Punkte gelangt ist, wo die Vertiefung in die Teilprozesse der ungarischen Geschichte eine elementare Voraussetzung für die Weiterentwicklung der Wissenschaft wurde. Sich in die Einzelheiten zu vertiefen ist natürlich nicht nur mit lokalgeschichtlichen Methoden möglich: es ist von mindestens gleicher Bedeutung und Berechtigung, dass einzelne Forscher ihre Aufmerksamkeit auf einen gewissen Zeitabschnitt oder eine Erscheinungsgruppe konzentrieren. Es ist aber auch heute, und sicherlich noch eine geraume Zeit zu betonen, dass die geschichtliche Untersuchung der „Lokalgeschichte“, d. h. der ungarischen wirtschaftlichen, gesellschaftlichen, politischen und kulturellen Verhältnisse, der Entwicklung der Produktions- und Klassenverhältnisse und des Überbaues nach kleineren oder grösseren Gebietseinheiten, sogar nach einzelnen Siedlungen, also die territoriale Spezialisierung mindestens ebenso wichtig und dringend ist, als die Spezialisierung nach Zeitabschnitten und Erscheinungsgruppen.

In allen Zweigen der Geschichtswissenschaft gibt es eine bedeutende Zahl von Aufgaben, die ohne Kenntnis des lokalen Tatsachenmaterials nicht gelöst werden können. Bisher kannten wir sozusagen nur die geschichtliche Oberfläche; jetzt ist aber die ungarische Geschichtsschreibung dort angelangt, dass sie ihren Blick hinter die oberflächlichen Erscheinungen, in die Tiefe richten kann. Wir können die Ganzheit der ungarischen Entwicklung nur dann darstellen, wenn die Einzelheiten in allen Beziehungen des Lebens erschlossen sind. Unsere Lokalgeschichtsschreibung ist aber im allgemeinen noch immer auf die politische Geschichte eingestellt: die wirtschaftlichen, gesellschaftlichen Beziehungen werden nicht in allen Fällen in den Vordergrund gestellt.

Was erwartet nun die Landesgeschichtsschreibung von der Lokalgeschichte? Im weiteren wirft die Abhandlung einige konkrete Fragen auf — ohne Anspruch auf Vollständigkeit zu erheben —, in deren Lichte unsere Geschichtsschreibung noch Schulden hat, die durch die Lokalgeschichtsschreibung abzutragen sind.

Zu den schwersten Schulden der ungarischen Geschichtsschreibung gehören die in der Stadt- und Industriegeschichte. Eine beehrende Aufgabe für die Forscher der Lokalgeschichte wäre die Aufzeichnung mündlicher Mitteilungen der Parteiveteranen und alten Arbeiter. Es ist nicht möglich, die umfassende Geschichte der ungarischen Arbeiterbewegung ohne die Geschichte der Provinz, ohne Darstellung der Wirkung der Budapester Arbeiterbewegung auf die Provinz auszuarbeiten. Nur die Lokalgeschichte, das eingehende und gründliche Erschliessen der lokalen Parteigeschichte liefert entsprechende Grundlagen und Stoff zur Ausarbeitung der Geschichte der Partei der Ungarischen Werktätigen bzw. der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei in viel breiteren Ausmassen als es bisher geschehen ist.

Es ist kein Zufall, dass das Interesse für die Betriebsgeschichte in der ganzen Welt so gross ist. Die Betriebsgeschichte ist eine komplexe Gattung, in der die Geschichte der Technik, die Wirtschaftsgeschichte, die Geschichte der Arbeiterbewegung und die gesellschaftsgeschichtliche Analyse in Einheit auftreten. Durch die Lokalgeschichte wird daher die Geschichtsforschung nicht eingeengt, sondern erweitert, indem sie die geschichtlichen Kenntnisse bereichert, vervielfacht und für die Entwicklung der geschichtlichen Bildung und der Vaterlandsliebe der arbeitenden Massen feste Grundlagen sichert.